

ТЕ ЛИ СА ЛУДИТЕ, НИЕ ЛИ СМЕ? (Размисли и идеи за психоклимата в училище)

Какво означава думата култура? Културата се появява, когато хората се сдобият със свободно време и не го използват само за набавяне на храна. Всички човешки култури до ден-днешен са си създали свободно време и го употребяват по толкова различни начини, колкото са и самите хора. На пръв поглед всички ние изглеждаме коренно различни – европейци, азиатци, африканци, латиноамериканци, но всъщност сме едно. 99% от човешката ДНК е еднаква, даже 97% съпада с тази на шимпанзето. Културите на отделните общности външно изглеждат напълно различни, но стойностите в основата на всяко човешко общество са едни и същи. Семейството, любовта, уважението, моралните норми и духовността имат много високопоставена и изразена роля в човешките общества и култури. Но понякога човекът, за негов късмет или не, се сблъсква с култури, които като че ли нямат нищо общо помежду си. И той започва да се чуди: „Те ли са лудите, ние ли сме?“ А какво да прави, когато трябва и да избира между тях? Ще споделя опита си от личния ми контакт с два донякъде противоположни свята и учебни системи.

Би било редно досега да съм се представил! Казвам се Ненко Манолов и в момента съм на 16 години. Родих се в България, но когато бях на три години, се преместихме да живеем в град Чикаго, в САЩ. Там прекарах голяма част от досегашния си живот, но се връщах в България почти всяка лятна ваканция. Вземах изпити, за които бях подготвян от баба ми – начална учителка, за да получа и българско образование (освен американското). Преди около година решихме да се върнем окончателно в България и така ефективно опознах две коренно различни образователни системи, две ярки и пъстри култури, два велики и горди народа. Развил съм си глобален мироглед – с отворено мислене към нови идеи.

Културите на двете страни, в които съм живял, са съвсем различни. Американската култура е структурирана върху идеята за свободата – първо религиозната, после и личностната свобода, изразяваща индивидуалното развитие. Човек е свободен да прави каквото си реши в живота, без никой да има правото да го спира, стига да не пречи на друг да осъществи същото. Това е така наречената „американска мечта“. Обаче за да се постигне тази свобода, е нужно да се поставят доста правила и закони. Тези закони ограничават някои, но за сметка на това предпазват други. В училищата децата с изяви интелектуални способности и интереси биват подкрепяни, а неуспяващите или тези с проблемно поведение се отстраняват в други групи, за да не пречат на желаещите да прогресират. Всеки се развива отделно, конкурирайки се с останалите, но без да ги спъва и спира по пътя им.

Възможно е в момента да се чудите как постигат това. Има много фактори, но главният е дисциплината. Правилата са твърдо установени, със строга система от наказания при нарушаването им. Стандартното наказание се нарича „detention“ (задържане, арест) и се състои от един астрономически час преди или след училище, когато ученикът, заедно с други, заслужили такава мярка, отива в една широка подземна стая с нисък таван. Там провинилите се седят на чинове без да мърдат, без да вдигат шум, без да спят и без да ползват каквато и да било съвременна технология. Позволено им е четенето на книга, ученето и блеенето. Това стандартно наказание се получава примерно заради две неизвинени закъснения за час, или едно неизвинено отсъствие, или заради викане в коридора през междучасието (т.е. за съвсем дребни провинения, на които никой не обръща внимание в българското училище).

Все пак намирам тази система за прекалено строга. Всички междучасия там са по пет минути, без голямо. Има отделено време за обяд (15-20 минути), когато учениците седят в стола и се хранят машинално, без правото на много свободни движения. Те не могат да напускат даже сградата на училището си от 8:00 до 15:30 часа, т.е. през целия учебен ден. Това потиска учениците и създава ненужни и необичайни за тяхната възраст стрес и притеснение. Психичното напрежение да спазваш правилата се проявява първо подсъзнателно, но после се осъзнава и определя като нормално – например стресът от контролната работа или

притеснението от наказанието, което ще те връхлети, ако закъснееш за час с минутка-две. Творческите, нестандартни личности, които не приличат на работи, понякога не издържат. Аз започнах да заеквам в края на пети клас точно поради притеснение. До известна степен това се задълбочи и завладя живота ми, като по едно време се бях отказал съвсем от говоренето и тайно се надявах учителите да не ме карат да отговарям на въпрос или да не ме изпитват устно, въпреки че имах достатъчно умствени умения да се справя. Когато се връщах в България през лятото, състоянието ми се подобряваше, но едва няколко месеца след окончателното ми преместване тук, се отървах от този си недостатък напълно. Очевидно е, че крайностите и в училищната дисциплина не са добри, и че е нужен баланс между правилата. Все пак американската система се приближава повече към идеалната учебна среда, според мен, и ние можем много да научим от нея за подобряване на живота ни в училище.

Сегашната българска култура сякаш няма нищо общо с американската. Изградена е на базата на обичаи от хиляди години назад и на новооткритата свобода след разпадането на Съветския съюз. В училищата наказанието се състои в строго говорене от страна на учителя или заплахата: „Ще те изгоня от часа с отсъствие!“ Тази заплахата в повечето случаи така и остава нереализирана. Да, на пръв поглед изглежда, че в училищата ни учениците имат повече свобода, но, в такъв случай, това добро нещо ли е? Може ли един индивид да се изгради като зряла, качествена личност в такава среда? За човека, израснал отвъд океана, цялото общество му се струва като голяма джунгла, пълна с лудеещи маймуни, и тук-там по един Цар Лъв, борещ се за мира и собственото си благополучие, както и на обществото около него. Все едно – като „елф между орки“! Българското общество е много по-пасивно от американското в доста направления. Повечето от хората не мислят със собствените си глави, а чакат някой водач да дойде и да ги поведе като стадо. Но водачът, който се харесва на мнозинството, по правило не умее да помага на другите, а напротив – ги потиска. Това особено се проявява в класната стая. При ежедневните сблъсъци в клас се открояват ролите на жертвата, атакуващия (атакуващите) и неутралното мнозинство, което чрез мълчанието си подкрепя атаката. Често по-знаещите са потискани от другите, подигравани са, когато се опитат да се изкажат, а това е вид насилие, което не се наказва по никакъв начин, т.е. изглежда и се приема за нормално поведение. Но не е такава, нали?

Защо се създават гореописаните сценарии? Жертвите се избират, защото са по-различни от останалите, и остават жертви, понеже са по-слаби от тях. Животните, например, се страхуват от непознатото и затова, вместо да се заемат с изследването му, те бягат от него или се настройват срещу него. Така става и в класната стая. Мнозинството не разбира по-надарените умствено и затова се настройва срещу тях, вместо да се опита да ги оцени положително или поне да ги опознае. Създава се разрыв между свободомислещите, интелектуални индивиди, и отказващите да мислят самостоятелно почитатели на масовата култура, превърнали се в нейни роби. Голямата ирония в този случай е, че тези „мразещи да мислят“, първични личности се проявяват като по-силната фракция поради простата причина, че са по-многобройни.

Преобладаването на този тип култура – масовата, ориентирана към забавления и низши удоволствия, се отразява и на облика на градовете. В града, в който живея, не съм видял активно действащо заведение, посветено на интелектуалното развитие на личността, обаче има няколко работещи дискотеки и кафенета на всеки ъгъл. Извън училището стилът на живот, проповядван от масовата култура, е на преден план и доминира – това личи от неговото натрапващо се присъствие. Тези, които не го подкрепят, биват охулени. Младежите с разнообразни, духовни интереси няма къде да се събират, нито някой се заема с организирането им, и така те лека-полека изчезват. Или се сливат с остатъка от обществото, или го отричат напълно и скриват вътре в себе си истинската си същност, така че да не е в зрителното поле на останалите. По такъв начин, обаче, те несъзнателно се самоунищожават.

Много отчайващо може да звучи всичко дотук, но това е истината – видяна през очите, обмислена от мозъка и написана от ръцете на един впечатлителен десетокласник в средата на

цялата бъркотия, в която е попаднал. Трябваше да давам идеи в есето си, нали? Може би се чудите докъде ще стигна с тези остри описания и студени мнения? Ето, оттук почват идеите!

Манифестацията на проблемите се вижда в класните стаи, които са ключов елемент към решаването им. Хората, които са измислили и построили образователната система на България, сигурно са мислели, че като сложат много ученици с различни умствени способности и интереси в един клас, по-умните ще поощряват другите и ще ги дърпат нагоре. Обаче много често става точно обратното! Затова предлагам реструктуриране на системата така, че най-силните ученици да са отделно от останалите – не като цяло, а в различните области. Вместо да има паралелки („а”, „б”, „в” клас), всеки ученик да учи по собствена програма, построена според неговите потребности и изисквания. Така в часа по биология ще бъде с едни съученици, в часа по история – с други и т.н. В Чикаго също се движехме в различни учебни потоци, като изборът на всяко дете бе зачетен от съставителите на учебната програма. Добре е да се сформират различни групи и нива на обучение в самия предмет, определени не от броя часове, а от концентрацията на материал. Примерно, един отличен математик с недобри литературни умения би си избрал и структурирал програмата по такъв начин, че да е в по-напреднала група по математика и в по-опростена – по литература. Разбира се, ще има и такива, които ще са като цяло в по-ниски или по-високи групи, но така ще са обкръжени всеки час с хора от почти същото ниво като тях, поне по този предмет, и няма да си пречат едни на други. Слабите няма да изостават и силните няма да тъпчат на едно място с материал, който отдавна са разбрали.

Извън училище присъствието на простотията е неизбежно, но би било хубаво в нашата образователна институция да се усеща противоположното – да доминира духовността! За да се поощри интелектуалното развитие на учениците, бих предложил следучилищни занятия, спонсорирани от училището – клубове, кръжоци и СИП-ове, например. Те да бъдат организирани по интереси, като клубове по астрономия, фотография, дебати, шахмат, танци, актьорско майсторство, и т.н. Нека тези занятия в училище бъдат пропагандирани поне до същата степен, до която се пропагандира просташината, секса, насилието и алкохола от масовата култура извън него! По този начин училището ще подкрепи желанията и интересите на по-интелигентните си ученици, подтиквайки и другите да се стремят към подобни идеали.

Дисциплината е следващият важен фактор за по-доброто функциониране на училищния живот. Един незаинтересуван ученик не трябва да има правото да се подиграва на учителя и да пречи на онези, които искат да научат нещо, но уви – системата му го позволява. Бих предложил да се вземат идеи от американската учебна система, като създавам, че в тази област (на дисциплината), е трудно да се предприемат промени, без да се извърши огромна реформа в образованието ни. Аз самият съм за такава реформа, но все още нямам нито знанията, нито уменията да я осъществя. Само идеи мога да давам, за мое собствено добро и за доброто на връстниците ми, които един ден ще станат пълнолетни членове на обществото. Плевелът най-лесно се отстранява, когато е малък, и затова е хубаво проблемите на обществения живот да се решават още преди да са станали много сериозни, а именно – когато са все още в началния стадий на развитието си – в училищата.

Освен спазването на дисциплината много важен фактор е и поощряването на доброто и на добрите постъпки. До известна степен това се прави, но много ограничено. Учениците се похвалят предимно за намерени пари или мобилни телефони, но това е недостатъчно. Трябва да се оценяват ежедневните малки постъпки, проявите на вежливост, защото те са най-важните – от тях тръгва доброто. Примерно всяка седмица по един ученик от всеки клас да бъде избран от класния ръководител, за да получи награда „звезден ученик”, като се декларира това на всеки клас и се слагат листове със снимка на учениците и информация за добрите им постъпки на специално място в коридора, посветено на такива награди. Постъпки, като помагане на приятел в беда, отличен успех, прояви на честност или добра дисциплина несъмнено заслужават поощрение. По такъв начин примери за другите ще станат добрите действия, а не лошите.

Започнах есето си с възхвала на свободното време като белег за културата на дадено общество. Днес учениците, които разполагат с много свободно време, се чудят как да го пилеят, вместо да го посветят на културното си развитие, а това не е от полза за никого. И най-вече, не говори добре за нивото на образователната ни система.

Ненко Манолов, 10. „б”

НЕНКО ПЕТРОВ МАНОЛОВ

Ненко Манолов е роден на 18. 08. 1995 г. в гр. Пловдив, на 16 години. Ученик е в СОУ „Хр. Проданов” – гр. Карлово от миналата година, сега е в десети клас. Той е активен член на творческия клуб „Литературен Еверест” към училището ни.